

PLANES

(DEL TURISME LITERARI AL PERIODISME COMPROMÈS)

Llorenç Capdevila

Un escenari amb tres o quatre espais, que s'il·luminaran i s'enfosquiran quan correspongui:

E1- A un costat de l'escenari (o al centre). Un espai per on es mourà i actuarà l'actor que faci de Josep Maria Planes.

E2- A l'altre costat de l'escenari. Un espai on actors i actrius llegiran, amb la dramatització que es cregui adequada, fragments d'articles i reportatges.

E3- Un espai, al centre de l'escenari, amb una barra de bar, on 2 actrius, vestides d'època, llegiran fragments de Nits de Barcelona amb una certa dramatització. Pot coincidir amb l'E-4..

E4- Un espai on es representarà algun fragment de teatre. Pot coincidir amb l'E3, si es veu que es pot canviar l'atrezzo amb facilitat.

També hi ha d'haver, en un lloc visible, una pantalla on es vagin projectant imatges i/o la referència bibliogràfica dels textos que s'aniran llegint.

Se sent música moderna de l'època. És música alegre (un jazz animat o un charleston). La música s'atura de manera sobtada. Després d'un parell de segons de silenci, amb tot fosc, se senten set trets:

Pam, pam, pam, pam, pam, pam, pam!

S'il·lumina E1.

PLANES:

Em dic Josep Maria Planes i vaig morir, assassinat, el 24 d'agost de 1936, a la carretera de la Rabassada, per haver-me mantingut lleial a les meves idees, fidel als meus principis i compromès amb la meva feina. Els incontrolats que havien vingut a buscar-me aquella tarda al pis on m'amagava em van engegar set trets al cap. Tenia 29 anys i en feia dotze que em dedicava al periodisme.

Fosc.

S'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge d'Àngel Guimerà, i el text:

JM Planes, «Guimerà, figura popular», El Pla de Bages, 19/07/1924

ACTOR 1:

«La darrera vegada que vaig veure'l, farà cosa d'uns tres mesos, fou a la Plaça del Pi, de Barcelona. Tocaven Sardanes. En Guimerà, acompanyat d'un jove i una noia, que quasi bé el duïen a coll, va passar. La plaça estava completament plena de gent, la qual en adonar-se de la presència del gran poeta, esclatà en una ovació llarga, formidable. Don Àngel passà enmig d'una doble filera de públic, caminant amb prou feines, somrient, saludant a tothom. S'obligà la cobla a tocar «La Santa Espina», i es renovaren les ovacions i els visques. Quan en Guimerà passà pel meu costat tenia els ulls plens de llàgrimes. Una nena molt petita va dir-li: «Passi-ho bé, don Àngel». En Guimerà contestà amb un «Adéu, nena», tremoladís d'emoció».

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Quan tenia disset anys, el diari *Pla de Bages* em va publicar aquell primer article sobre la figura del gran Guimerà. Abans ja hi havia escrit alguna cosa, però aquell era el primer cop que signava, que el meu nom apareixia imprès amb lletres de motlle: Josep Maria Planas!

Jo era un marrec inquiet, fill d'una bona família manresana que, fins a la generació del pare, havia viscut a la propietat rural: el mas Les Planes de Sant Mateu de Bages, on els meus germans i jo passàvem les vacances i caps de setmana.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de Les Planes i el text:

JM Planes, «El 'bolado' electoral», La Publicitat, 25/04/1936

ACTOR 2:

«Tinc un vague record d'unes xafogoses tardes d'estiu en les quals la quitxalla que terrejàvem per la casa de pagès dels meus pares érem obsequiats amb un triomfal bolado que es fonia dintre el vas d'aigua fresca de la font. El bolado gaudia aleshores, als nostres ulls, d'un prestigi gairebé màgic; representava, en certa manera, la concreció de les pompes i vanitats d'aquest món. [...] En aquells temps ens limitàvem a beure l'aigua ensucrada amb una voluptuositat digna de la innocència dels nostres anys, escassos. Tot això és per dir que havíem perdut de vista el bolado, com havíem perdut de vista les gorres de mariner, el pitet dels hermanos de la doctrina cristiana i els partits de futbol, polsosos i furtius, en les voravies dels carrers de Manresa».

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Manresa! Sempre Manresa! A Manresa hi vaig fer grans amics: en Corrons, en Claret, en Prat, en Noguera, en Santasusana. Quan ens reuníem, podíem maquinari qualsevol bestiesa. Com aquell diumenge de maig, l'any vint-i-cinc, en què, mentre esperàvem per conèixer el resultat del Barça, vam escriure un telefonema insultant el dictador Primo de Rivera. No el vam arribar a enviar, perquè entremig vam saber que el Barça havia guanyat i vam sortir a celebrar-ho, però un policia va recuperar l'escrit i tots plegats vam acabar al calabós.

El pobre Vicenç Prat, que aleshores feia el soldat, va passar una temporada a la presó.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de Vicenç Prat i el text:

Vicenç Prat, «Memòries de Vicenç Prat Brunet (1902-1957)», 2002

ACTOR 1:

«Els amics alliberats em venien a veure sovint. Planes, gran conversador, em féu bella companyia, demanant-me només, per l'amor de Déu, que no li expliqués cap *xisto* ni acudit de filiació militar. Planes, comprensiu i sociable, no podia materialment sofrir la comicitat característica de la cosa casernària: era més fort que ell...»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Mentre vaig viure a Manresa, em vaig relacionar amb la flor i la nata de la intel·lectualitat local. Amb alguns, no vam acabar d'entendre'ns, com amb aquell estirat d'en Fidel Riu, un bon periodista, d'altra banda, però que se les donava de poeta refinat i criticava la meva suposada «dèria combativa». Quan jo ja vivia a Barcelona, hi vaig tenir alguna enganxada dialèctica a les pàgines de *El Pla de Bages*, on tots dos col·laboràvem. Què voleu? Era un barbamec amb ganes de menjar-me el món i la sang em bullia!

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de Fidel Riu i Dalmau i el text:

JM Planes, «Dèria combativa», El Pla de Bages, 17/07/1926

ACTOR 1:

«Ja comprendreu que no sé com agrair aquest interès que dediqueu a la meva pobra persona. M'emociona vivament pensar que qui junt amb els Estanislau de K. Guilà i Àngel de Montserrat comparteix el tron de la poesia a *El Pla de Bages* abandona tan sovintment les seves altíssimes ocupacions per descendir a donar unes quantes palmadetes a aquest humil periodista.

Ja em faig càrrec que vos, com a pare espiritual de tots els d'aquesta comarca que senten inquietuds literàries, us sentiu una mica adolorits per aquell fill bord que us ha sortit amb mi. Però, malgrat tot, creieu-me, em faríeu un gran favor si no us preocupéssiu més de la meva persona.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

A Manresa no em van faltar, però, bons amics lletraferits, com ara el doctor Manuel Casanovas; l'escriptor i dibuixant Ramon Martí Farreras; el futur alcalde Selves i Carner, que també tenia els orígens a Sant Mateu; o el jove Joaquim Amat Piniella, que al cap dels anys em va demanar un pròleg per al primer llibre que va escriure, *Ombres al Calidoscopi*, on feia un retrat divertit i surrealista de diversos personatges de la ciutat.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de Joaquim Amat-Piniella, o la coberta d'Ombres de Calidoscopi, i el text:

JM Planes, «Pròleg» a Ombres al Calidoscopi (1933), de Joaquim Amat Piniella.

ACTOR 1:

«No em costaria res de dir (···) que Joaquim Amat i Piniella ha volgut pintar l'ànima dels seus conciutadans, però em guardaré prou de fer una afirmació semblant. Primer, perquè, a dir veritat, desconec els propòsits íntims de l'autor, i, segon, perquè encara que l'afirmació fos certa un pudor innat em vedaria de traslladar-la en lletres de motllo a les pàgines d'un llibre on hi faig el paper discret del convidat. Em fa l'efecte que Joaquim Amat i Piniella no s'ha proposat altra cosa que escriure un llibre divertit. Intel·lectual honest, ha cercat el tema dintre el seu radi d'acció i coneixença i, finalment, ha descobert que el més divertit que hi ha a Manresa era la gent. Aleshores, ha escollit entre els seus parents, amics i coneguts els que, considerats com a objectes literaris, oferien més possibilitats de desfermar la fantasia i la imaginació del poeta que Joaquim Amat i Piniella porta a dintre...»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

En fi, que mai no vaig deixar de col·laborar amb els amics, ni en mitjans de la meva ciutat: *El Pla de Bages, L'Om, El Dia* o *Ciutat*. Jo vivia a cavall entre Barcelona i Manresa –cada vegada més a Barcelona que a Manresa!— però tornava a casa per veure parents i amics, per la Festa Major, o per assistir a un te dansant...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

*A la pantalla, una imatge de la Festa Major de Manresa als anys vint, i el text:
JM Planes, «Festa Major», El Pla de Bages, 29/08/1924*

ACTRIUS 3 i 4 (alternant-se):

«Campanes enlaire, gent excessivament endiumenjada, forasters amb guardapols encarcerat i maleta d'un vermell comprometedor; empentes, àpats pantagruèlics, cafeters que fan l'agost, espectacles cridaners i òpera econòmica. Música: música bona, música mitjana i música dolenta; sobretot, música dolenta. Sol, molt sol; d'aquell que cau a plom, que sembla que rebot en tocar terra. Jovent que fa broma, donzelles que fan broma, tothom fa broma! Més forasters, d'aquells que de tant venir cada any, gairebé ja no ho són de forasters. Altra volta empentes i música i sol i processó de compromís. Sermons dissimuladament patriòtics, corporacions renegres amb olor de naftalina i balls d'etiqueta amb la mateixa sentor. (...) Tot això és festa major. Tot això, i encara una pila de coses més que, com les tronades i castells de focs, estan oficialment destinades a alegrar-nos l'existència. I ens alegrem, ja que no ens queda pas altre remei.»

*A la pantalla, una imatge d'un te dansant (o d'alguna cosa semblant), i el text:
M Planes, «L'alt valor social del Te dansant», El Pla de Bages, 07/05/1926*

ACTRIU 4:

«Els tes dansants (···) ofereixen una avinentesa única per a dir mal de la gent. Constitueix, potser, la plasmació més alta de la civilització i de la sociabilitat. Un te dansant en el qual un home no malparli del pròxim, no és un te, ni és dansant, ni és res. Jo suposo que els meus amics que assisteixen a aquestes festes del Mundial hauran sabut posar-se al to escaient i si algun dia m'és permès d'acompanyar-los, podré escoltar les anècdotes més picants i els potins més salats de la setmana.

Ah, quina altra cosa no seria de Manresa si ens haguéssim adonat abans d'organitzar tes amb dansa!»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Una vegada vaig escriure que «Els empordanesos, els vigatans, els del Vallès, els tarragonins, els lleidatans, tenen un prestigi sòlid, colorit... En canvi, els manresans amb prou feines fem la viu-viu, quan ens deixem caure pel cap i casal...» Però necessitava viure allà on es generaven les notícies. Per això, el 1925, amb tot just divuit anys i sense estudis acabats, em vaig instal·lar d'una forma estable a Barcelona, una ciutat en plena ebullició, on podria satisfer les meves inquietuds de jove que aspirava a convertir-se en periodista i, més concretament, en reporter.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Confidències d'un reporter», Mirador, 20/06/1929

ACTRIU 3:

«Si en el món hi ha alguna persona capaç d'haver-se-les tranquil·lament amb un bisbe, un torero, un professor de grec, un ballarí negre, un escriptor famós, una reina de la bellesa, un ministre, un saltinbanqui o un general, sense entendre res de bisbes, ni amb toros, ni amb grec, ni amb coreografia, ni amb literatura, ni amb política, ni amb estratègia, aquesta persona, ja en podeu estar segurs: és un reporter. El reportatge és això: parlar de tot, sense entendre de res. Cal tenir, això sí, un estil una mica clar, una mica net, posseir una certa audàcia i al mateix temps no oblidar mai allà on comença la frontera del ridícul. Parlem, ben entès, del reportatge tirant a literari.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Volia ser reporter, sí, però primer em calia picar pedra. L'esport estava de moda i jo era jove, així és que, a banda dels articles sobre teatre i espectacles, les cròniques

barcelonines que enviava a *El Pla de Bages*, i algunes entrevistes molt personals, els meus inicis professionals van incloure força cròniques esportives que, més per explicar el fenomen que no pas per fer-ne una anàlisi tècnica, escrivia per a *La Nau dels Esports* o *L'Esport Català*. El Barça, que aleshores comptava amb el gran Josep Samitier, era la sensació del moment.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, imatge d'un partit de futbol de l'època i el text:

JM Planes, «La victòria del Barcelona damunt de l'Espanyol», La Nau de l'Esport, 11/10/1926

ACTRIU 4 (*amb el ritme trepidant d'una retransmissió esportiva*):

«A la primera part, el domini fou perfectament alternat i ambdós equips desenrotllaren un bell joc. Als deu minuts, en un atac del Barcelona, Samitier fa una superba passada que Sastre no arriba a temps de rematar, però Sagi recull la bala i la cedeix, a retardada, a Alcántara, el qual, sense cap mena de preparació, llença un fort xut que Zamora no sap deturar, malgrat el corresponent *plogeon*.

Als vint-i-cinc minuts, un avenç de l'Espanyol dona lloc a Ventondrà a enviar un xut ras, que val als seus el gol de l'empat. Llorenç, completament tapat, arribà tard en la seva retirada. Cinc minuts després, una indecisió imperdonable de la defensa barcelonina dona lloc al fet que Oramas es trobi sol amb la bala davant la porta i tranquil·lament pugui afusellar el segon gol pels seus.

I amb l'avantatge de 2 a 1 per a l'Espanyol, s'arriba al descans.»

A la pantalla, una imatge de Samitier i el text:

JM Planes, «Una conversa important amb el senyor Samitier», Mirador, 21/02/1929

ACTOR 1

«L'as del futbol, contràriament a la idea equivocada que en té el gran públic, és un home perfectament sociable, però de poques paraules. La seva conversa no és gaire vària i brillant, però, en canvi, sap callar amb una dignitat que impressiona. L'as del futbol us escolta una mica amb l'aire del qui sent ploure, però aquesta circumstància no és motivada per una falta d'atenció, com algú podria creure. No. És un resultat directe i fatal de la sensació interna de la seva tremenda importància.

És evident que si els grans literats del nostre país sabessin anar pel carrer, asseure's en un cafè i saludar les amistats amb aquest to de grandesa, una mica deixat anar, que cultiven els esportius famosos, el prestigi popular de la literatura catalana augmentaria considerablement.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

L'entrevista amb Samitier va ser, precisament, el primer article que vaig escriure per a *Mirador*, un setmanari modern, rigorós i elegant, de l'estil dels setmanaris francesos, on una colla d'intel·lectuals, la majoria propers a Acció Catalana, intentàvem demostrar que no estàvem tan allunyats de la realitat social del país.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

*A la pantalla, una imatge del setmanari Mirador, i el text:
JM Planes, «Mirador vist per dins», Mirador, 30/01/1930*

ACTOR 2

«Hom s'imagina la penya del *Mirador* com una reunió de mastegatxes, plens de verí i de males intencions, que anem rosegant amb ferocitat les arrels dels més sòlids prestigis del país. La secció de mots d'esperit la tenim encarregada a en Sagarra, en Llates i en Cabot. Francesc Madrid compareix amb dotze llibres, quinze revistes i quaranta-set diaris. El recrític Palau ens parla dels seus amors i dels seus odis cinematogràfics. En Passarell ens reporta totes les novetats del Paral·lel. En Brunet i l'Armand Obiols es passen aquella mitja horeta diària parlant d'en Riba Bracons. En Víctor Hurtado estén sobre tot plegat la capa lubricant de l'organització.

--I vós què? --preguntarà el lector— Jo? Res...»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Més enllà del camp de futbol o del ring de boxa, més enllà d'entrevistar Samitier o Gironès, i més enllà, és clar, d'assistir a representacions teatrals per fer-ne la

crònica o de fer reportatges per a *Mirador*, el que m'agradava, sobretot, era freqüentar les tertúlies de l'Ateneu o a la terrassa de l'hotel Colón, de conversar amb homes eloqüents i brillants, com en Pla, en Xammar, en Ventalló, en Tísner, en Pujols i, és clar, el gran amic Josep Maria de Sagarra.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de Josep Pla, i el text:

JM Planes, «Motius literaris», El Pla de Bages, 12/06/1926

ACTOR 1:

«Nosaltres no som pas uns incondicionals d'en Pla, cal dir-ho. (...) Li reconeixem els seus punts febles, que són bastants, però malgrat això, ens és precís de confessar que ens comptem entre el seu nucli d'admiradors. Al costat del Pla que trontolla, hi ha un Pla magnífic, formidable; aquest és el nostre. (...) En algunes de les seves coses, Josep Pla agafa una grandesa que no hi ha ningú d'aquí que l'hagi igualat ni de bon tros. A ell li devem en gran part aquest aire de modernitat que caracteritza molta de la nostra producció actual.»

A la pantalla, una imatge de Josep Maria de Sagarra, i el text:

JM Planes, «¿Un home de teatre?», La Publicitat, 23/04/1935

ACTOR 2:

«Hi ha molta gent que creuen i escriuen que Sagarra no és un home de teatre. (...) Cal convenir que Sagarra fa un teatre molt a la seva manera, una mica fora del temps i de l'espai. Però el públic no es cansa de veure'l i, sobretot, de sentir-lo. Alguna explicació deu tenir, tot això. Jo la cercaria –ja us ho he dit altres vegades— en la meravella del llenguatge sagarrià, tan brillant, tan sòlid, tan saborós. Un llenguatge que, dalt l'escenari, s'aguanta sol, com aquells magnífics vestits de seda de les dames de l'antigor, que es mantenien drets encara que no portessin cap persona dintre.»

A la pantalla, una imatge de Francesc Pujols, i el text:

JM Planes, «Francesc Pujols», La Publicitat, 31/03/1935

ACTOR 1:

«Ambiciós, desconcertant, estrafolari, Francesc Pujols és una glòria de Catalunya. Com a català, em sento orgullós que aquest home hagi nascut al meu país.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

I a Barcelona, és clar, també vaig descobrir la vida noctàmbula d'una ciutat que emergia, plena de vitalitat, mentre moria la dictadura de Primo de Ribera. La Barcelona que es mostrava al món, plena de llum, en una exposició internacional que la situava en el mapa d'Europa.

Ah! Les nits de Barcelona! Quina pèrdua de temps més dolça! Les nits al Cafè Català, al Pompeya, a l'Excèlsior, al Villa Rosa, a la Criolla... Les vaig viure. Però, sobretot, les vaig descriure. I en va sortir un llibre, amb il·lustracions de l'Oleguer Junyent, que va acabar sent una mostra d'allò que m'agradava anomenar «periodisme decoratiu», que aleshores sonava molt modern.

Com va dir el meu amic Sagarra: «Tot és possible en aquestes nits i en aquestes matinades, sense fred excessiu, sense calor aclaparant, amb un aire que no acaba d'ésser net del tot».

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E3.

Fons amb música de cabaret.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Nits de Barcelona», Llibreria Catalònia, 1931

També hi podrien aparèixer imatges (de les il·lustracions del llibre o dels locals esmentats) i el nom del local de què es parla en cada moment. També es poden sentir, de fons, peces musicals que encaixin amb l'ambient de cada local.

ACTRIU 5 i ACTRIU 6

(Les dues actrius van alternant la lectura, de manera més o menys dramatitzada, seguint la pauta de l'espectacle que ja s'havia muntat amb aquests i altres fragments)

(L'Excèlsior)

«La cosa que té més caràcter de l'Excèlsior és el taulell que hi ha al fons. Els tamborets que hi ha al seu davant tenen l'alçada precisa per tal que les cames de les noies puguin lluir-s'hi fins un punt just de picantor i perquè els clients una mica entrats en anys, en pujar-hi, no hagin de posar en evidència llur lamentable agilitat. Aquest taulell representa una mena de fira de la vanitat. Els minyons més brillants i prenen seient i des d'aquella alçada, llurs mirades mortíferes dominen la sala. Els bons senyors que tenen una senyoreta retirada, tremolen quan es miren aquella renglera de caps lluents i clenxinats. Entre aquell estol de joves cinematogràfics sempre s'hi deu trobar *l'altre*...

Entre els dos taulells hi ha un corredor que porta als serveis de «lavabo». Ja em perdonaran els lectors si parlo d'aquestes intimitats, però és que aquest corredor representa un paper importantíssim en les activitats de la casa. Allí s'hi ha organitzat, durant deu anys, tots els projectes d'infidelitat que després han hagut de lluir amb gran pompa la gent més notable de la clientela. Un dia vaig dir a la dona encarregada dels «lavabos»:

—Seria interessant fer un interview amb vostè...

—Ai, Senyor, —em va contestar—, més val que ho deixem córrer. Vostè i jo ens hi jugaríem el pa...»

(*Café Catalan*)

«Quan arriba un vaixell —allò que se'n diu un vaixell— ho coneixeu, a Barcelona, primer, per les seccions marítimes dels diaris; després, perquè els desgraciats contrabandistes del cap d'avall de la Rambla us ofereixen els paquets de «Cammel» a un preu absolutament satisfactori, i finalment perquè al Català hi ha molta animació.

El Cafè Català és demòcrata en el sentit que en un moment donat us hi podeu posar en mànigues de camisa, sense que ningú s'esparveri. Si aquesta crònica donés lloc a escriure reflexions profundes, ara diríem, per exemple, que en aquest país hem confós moltes vegades la democràcia amb l'anar en mànigues de camisa. Però això no fa al cas. És molt més interessant d'explicar, fet i fet, que al Català hi ha un cambrer que es diu Figueres. És un home d'uns cinquanta anys, alt, simpàtic. M'hi vaig fer amic de seguida. Al primer whisky que em va servir, ja vàrem confraternitzar. Al segon, ja fèiem confidències. Al tercer, el company Figueres no va poder-se estar de reproduir-me el discurs que dos dies abans havia fet a la Societat de Cambrers.

Es tractava d'explicar als camarades la gran necessitat que tenien, en vistes a l'ofici, de conèixer idiomes.

—Amics i companys —es veu que els va dir en Figueres—: de llengües i de dones, com més en coneixeu, millor; com més en practiqueu, millor. Però això no us ha de fer oblidar que tant en el ram de les dones com en el de les llengües, hi tenim una mare. I aquesta mare l'hem d'estimar per damunt de tot...

En aquestes ocasions, el company Figueres acostumava a servir una quantitat de whisky molt apreciable.»

(La Criolla)

Al davant de «La Criolla», a l'altra banda del carrer, hi ha el bar de Cal Sagristà, famós pels seus invertits i per la literatura realista que s'ha fet al seu entorn. Els dies de gran animació, en què el carrer del Cid és ple de gent i d'escombriaires, la clientela dels locals es barreja, es confon. El carrer és una solució de continuïtat entre «La Criolla» i Cal Sagristà. Llavors podreu veure algun xicotet amb els llavis pintats i amb el cabell enxarolat ballant sota les palmeres. Les dones els tracten amb una cordial atenció. Hi ha un gran xiu-xiu d'històries de vici i cocaïna...

Cap a la matinada, el barri queda completament desert. «La Criolla» ha tancat les portes. A Cal Sagristà, també. En la penombra del carrer descobriu tan sols dues velles horribles i els tricorns de la parrella de la Guàrdia Civil.»

(Can Llibre)

«De fet, Can Llibre no ha estat mai un establiment extraordinàriament concorregut. És per això que els seus habituals han agafat un aire irreprimible de propietaris. És per això que hi van empesos per una mena de fatalitat, com si anessin a l'oficina. És clar que no parlem del públic del diumenge. Aquest públic és una taca de vulgaritat en les parets immaculades de l'establiment. Els habituals d'entre setmana cultiven un saludable horror per aquests clients del diumenge. Hom els cedeix la plaça sense resistència, però amb aquella angúnia íntima amb què es contemplen les evolucions de l'amic inexpert al qual heu deixat el frac. Al començament, els elevadíssims preus que es cobraven a Can Llibre eren una mena d'estimulant a l'elegància i la distinció. Va haver-hi un moment que era el restaurant més car del món. Això no deixava de tenir el seu encís, però a la llarga la bona voluntat de la clientela va cedir.

...Hi ha moltes famílies arruïnades a conseqüència d'haver volgut fer tres sopars a Can Llibre.»

(...)

«Ara, els tes de la tarda, al saló de dalt, s'han animat molt. Hi ha un jazz de noies que toquen amb una dolçor de col·legiales sense aspiracions. La música americana executada per mans femenines té tota la bona intenció i la insípidesa dels cocktails fets a base d'herbes medicinals.

El públic, però, se n'acomenta. Les mares que acompanyen aquelles noies bellíssimes que són les flors i la gràcia de la casa, no volen pas una música gaire sotraguejada. La invitació al matrimoni, la florida dels amors purs i castos, que seran passejats un any i mig per la penombra del Kursaal i del Coliseum, necessita d'aquesta música de noies. Un ritme massa violent, una melodia massa repujada, pot marcar amb el signe de la indocilitat el naixement d'uns sentiments preciosos. Per això, les noies que toquen a Can Llibre tenen la sensació de fer una obra social de la més alta importància. Sota els seus ulls, s'estan formant totes les parelles que d'aquí uns anys arrossegaran tota la grisor conjugal dels primers pisos de l'Eixample. Molt serà que en una taula ben emplaçada no hi descobriu la silueta del rei Jordi d'Anglaterra, que a Barcelona està representada pel senyor Eusebi Güell. A l'entorn d'aquestes prestigioses figures ha florit, de tant en tant, un diàleg positivament espiritual.

Un dia, a un popular marquès, exalcalde de Barcelona, li feren la següent confidència:

—La vostra amiga us enganya...

El marquès, tranquil·lament, va respondre:

—No pas de sis a set.

Si a Can Llibre s'hi digués una frase així cada trimestre, quedaria assegurada la immortalitat de l'establiment.»

(La Bodega Andalus)

«No és d'estranyar que el delegat francès del «Tourist Office» a Sevilla, s'exclamés de la següent manera en contemplar la Bodega Andalus dels baixos del Colón:

—Ah!, si a Sevilla poguéssim tenir un racó d'un ambient tan andalús!»

(...)

«És veritat. Barcelona consumeix una considerable quantitat d'art flamenc. Hi ha Villa Rosa, la Viña P., la Bodega Andalus, cal Juanito Eldorado, els periòdics

festivals del Circ Barcelonès... Compteu el que tot això representa com a ballarines, *tocaores, bailaores* i *cantaores*!

De fet, potser ens trobem davant els inicis de l'entesa catalano-andalusa, en vistes a l'hegemonia d'Espanya que, amb un calor exemplar, exposava un xicot sevillà, antic empleat del guarda-roba del Círcol Artístic. Aquest excel·lent personatge, seguint els saludables ensenyaments dels grans polítics, arpenjava el seu programa sobre una base econòmica: el cotó.

—*Nosotros, planta que te planta, y ustedes teje que te teje, y na... ¡somos los amos!*
Què li sembla, senyor Duran i Ventosa?»

(*Pompeia*)

«Som al Paral·lel, a les deu del vespre. Els reclams lluminosos, mancats d'alegria i d'electricitat, roden sense convicció la lletania de les seves promeses. *Moulin Rouge, Royal, Sevilla, Pompeya*... Tots són iguals. ¿Entrem al *Pompeya*? Sí; sempre hi haurà aquell perfumet de tradició...

El misic-hall del Paral·lel ha tingut una època escandalosament famosa en què era conegut a tot el món. Eren aquells temps en què la pornografia més espectacular s'obria i es tancava des de les aixetes del Govern Civil. Quan les aixetes estaven obertes, el públic tenia dret a contemplar un espectacle d'una bestialitat única. Les pobres *artistes* actuaven davant d'una sala bramulant que exigia les més recòndites exhibicions. Trenta, quaranta, cinquanta dones desfilaven per l'escenari amb l'obligació d'haver-se de deixar els últims vestigis de pudor entre bastidors. L'espectador, pel preu d'un cafè o d'una gasosa, tenia dret a veure-ho tot. La coqueteria més infeliç i el picaresc més desgraciat es posaven al servei d'aquestes tristes desfilades. L'una es cobria el cos nu amb un mantell que s'obria i es tancava en els moments àlgids de la cançó. L'altra havia inventat el truc d'un davantalet que s'aixecava... Tot això servit amb uns cuplets que la majoria de les vegades regalimaven innocència. Podíeu veure una matrona abundant de carns i d'experiència, amb unes trenes lligades amb llacets blau cel, que cantava:

*Soy la flor
de mi jardín
y muero de amor
junto a un jazmín.*

Al quart vers, la imponent matrona no tenia cap secret físic per a l'auditori. Enmig d'aquesta època grassa i tèrbola, de les camises excitants i de les *pulgas*

trapezoides, va venir al món artístic la senyoreta Raquel Meller. La que després havia d'ésser gran *vedette* internacional —en aquella època cobrava cinc pessetes diàries— va impressionar de seguida per la seva gràcia i el seu instint d'artista autèntica. Els seus cuplets, francament verds, els deia amb una amable malícia que no ofenia a ningú.

*Este es el cuplet
del deshabillé
que es el que más gusta
porque más se ve...*

Han passat els anys, els gustos han canviat, i el cabaret ha mort al music-hall. De totes maneres, cada dia cau a Barcelona un foraster que es pensa que el Paral·lel és la cosa més divertida d'aquest món. És el senyor que a la nit es beu una ampolla de *Tío Pepe* i després falta a la dona amb una morenassa desenganyada de la vida.»

(Edèn Concert)

«I pensar que l'Edèn Concert representa tota una època de la galanteria barcelonina! Som en els temps dolços del lerrouxisme, de les postals pornogràfiques, dels automòbils solemnement ridículs, dels bigotis agressius, de les senyores amb la cintura de vespa... El senyor Mir i Miró reparteix pessetes, cigars i somriures, i al *Cucut!* li publiquen una caricatura presentant-lo, triomfal, a l'Edèn:

*A la luz de las estrellas
os hemos reconocido.*

Les estrelles de l'Edèn són unes noies grosses i sentimentals, que beuen xampany, porten mitges negres, i produeixen uns drames terribles en els interiors burgesos, on cada dos per tres s'ha de reunir el consell de família per aguantar pels elàstics al cap de casa esbojarrat.

Els senyors que es diverteixen han descobert que el món de les conquestes fàcils no s'ha acabat als corredors de l'escenari del Liceu. El music-hall comença a fornir cuplets a les criades i convida a l'esgarriament als amos de les tals criades. Una onada de disbauxa passa per la Rambla, creix, s'ageganta i s'afirma sota el signe precís del famós sopar de duro. Mentres els russos i els japonesos fan guerra, les primeres *cocottes* franceses es deixen caure a l'Edèn i posen una mica de vermell en els bigotis eternits dels barcelonins.

Les nits de l'Edèn Concert aixopluguen els primers desvergonyiments de la societat local, i la seva fama s'escampa per tot Catalunya. Quan el marit se'n va a Barcelona, les dones de l'Empordà, de l'Urgell, del Camp de Reus i del Pla de Bages, resen un gran parenostre perquè Nostre Senyor el preservi de caure a les mans de les artistes del carrer Nou...

En les matinades galants de Barcelona hi ha un nyic nyic de botines pecadores i un baf de luxúria polacres.»

S'enfosqueix E3 i s'il·lumina E1.

PLANES:

En el colofó de *Nits de Barcelona*, l'amic Carles Soldevila va escriure que «el cabaret, per als uns i per als altres, és un oasi on la facilitat pot, gràcies a l'esperit del jazz i a la màgia de l'alcohol, confondre's passatgerament amb la felicitat. És el paradís artificial on el pobre Adam prova d'aconsolar-se d'haver perdut el paradís autèntic...». I això és el que jo havia intentat retratar en el meu llibre.

En fi, que m'ho vaig passar molt bé, mentre em documentava!

Però no us penseu pas que a la meua vida tot fos disbauxa, alcohol i senyoretetes atractives. D'una banda, era fidel a la meua Lilian, amb qui compartia pis a la plaça Molina, i, d'altra banda, m'interessava la política. M'havia interessat sempre. Jo era catalanista i de seguida em vaig sumar a la causa republicana. Militava a Acció Catalana, la qual cosa no m'impedia admirar el gran Francesc Macià, l'Avi.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de Francesc Macià, i el text:

JM Planes, «La nit del dilluns», Mirador, 25/06/1931

ACTOR 1:

«Qui hagi tingut la sort d'assistir al míting del dilluns passat a la Monumental, tindrà un record inesborrable per tot el que li resta de vida. (...) Per la nostra part, hem de confessar que no ens queda més remei, en voler parlar d'aquest acte fabulós, que fou el míting de l'Esquerra. (...) Sí, senyors, l'espectacle de la nit de dilluns és indescriptible. (...) El clam de la multitud llença cap a les estrelles el nom gloriós de Francesc Macià.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Tot i que era una publicació de caire cultural, a *Mirador* no ens estàvem de parlar-ne, de política. La revista era propera al partit on militàvem molts dels col·laboradors: Acció Catalana. Amb l'adveniment de la República –tan anhelada!—, la joia es va desfermar i no em vaig poder estar de plasmar-ho en algun reportatge on intentava transmetre l'emoció viscuda.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

*A la pantalla, una imatge relacionada amb la proclamació de la República, i el text:
JM Planes, «14 d'abril. Dietari d'un ciutadà», Mirador, 16/04/1931*

ACTORS 1 i 2 (alternant-se):

«14 d'abril! Impossibile de recollir en aquestes notes tota l'emoció profunda, tota la grandesa d'aquest dia inoblidable. Impossibile de reflectir amb justesa l'espectacle meravellós de la ciutat en la jornada històrica de la proclamació de la República Catalana. Davant la magnitud emocional d'aquest moment cívic de la nostra vida, falla la ploma, falla la paraula. Impossibile de resumir, de vertebrar en una crònica periodística, tot el que han vist els nostres ulls, tot el que ha sentit el nostre cor. Cada ciutadà guardarà en el fons del seu pensament el record inesborrable d'aquesta diada. L'autor d'aquestes ratlles, un de tants ciutadans, es limita a escriure el seu dietari d'aquest 14 d'Abril, marcat en la Història amb lletres d'or que brillaran eternament sota el cel blau de Catalunya.

Dos quarts de tres de la tarda. (···) Tot d'un cop, la serpentina de música banal s'interromp i l'*speaker* proclama la següent notícia:

«A l'Ajuntament i a la Diputació de Barcelona, ha estat proclamada la República»
Com? La República?

Cinc minuts després, la ràdio insisteix:

«Acabem de rebre la visita del representant oficial de l'Ajuntament de Barcelona, el qual confirma la proclamació de la República Catalana, presidida per Don Francesc Macià.»

Sortim de casa. (...) Grups de manifestants arborant banderes catalanes i republicanes celebren la gran victòria del poble. En les solapes dels homes, en el pit de les dones, comencen a florir, com en una primavera meravellosa, llacets catalans i republicans. A la Plaça de Catalunya l'onada popular ja ha agafat unes grans proporcions. El públic volta un piquet de guardes de seguretat, els aplaudeix, els victoreja. (...) Ahir, eren aquests mateixos guardes els encarregats de reprimir els teus entusiasmes. Avui, ni un bri de malvolença, ni el més lleu instint de venjança entelen l'alegria del moment. Visca la República! Visca la guàrdia republicana! La Rambla! Com descriure l'espectacle emocionant d'aquesta Rambla meravellosa. (...) En totes les cares hi ha un somriure, en totes les boques un visca! emocionat. El clam de la multitud s'enfila cap al cel com un himne de victòria. Els cotxes, els tramvies, tota mena de vehicles s'han convertit en tribunes ambulants d'una joia embriagadora. Visca la República! Visca Catalunya!»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

En aquella època m'ho passava especialment bé amb les entrevistes. Vaig entrevistar asos de l'esport, músics d'èxit i actors de primera línia. Els presentava d'una manera original, mirant que parlessin de tot menys d'allò que els havia fet coneguts i que els feia mereixedors de la entrevista. Buscava un enfocament personal que mostrés el costat més humà d'aquells amb qui parlava.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Confidències d'un reporter», Mirador, 20/06/1929

ACTRIUS 3 i 4 (alternant-se):

«La nostra modesta experiència dintre el ram ens permet d'establir una mena de quadro de preferències quant a les persones entrevistables. Les que dona més gust d'anar a veure, són:

Primer, les reines de la bellesa; segon, els artistes de teatre; tercer, els literats que, per anar sobre segur, ja us donen la entrevista escrita; quart, els personatges que

tenen temps per perdre; cinquè, els il·lusionistes; sisè, els criminals (convenientment tancats a la presó, està clar); etc.

Les entrevistes més desagradables de fer són amb els savis, les mares dels artistes i els tenors. Els tenors són aquells que diuen:

—A tal banda vaig tenir un èxit formidable, però no digui que ho dic jo. Posi-ho com si fos cosa seva...»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

La cultura francesa sempre em va fascinar. Els diaris i revistes que es publicaven a París, on vaig passar algunes temporades, eren d'una qualitat i una modernitat que jo tenia ganes d'importar a Catalunya. Amb aquesta voluntat vaig dirigir *Imatges: Setmanari gràfic d'actualitats*, que s'emmirallava amb la publicació parisenca *Vu*. *Imatges* va tenir una vida efímera, però va demostrar que en català podíem fer una revista cosmopolita i de disseny modern, amb un estil innovador i avantguardista, amb continguts agosarats, com ara la polèmica al voltant del concurs popular per elegir la «Reina dels banys de Barcelona», o el reportatge desmitificador sobre «La llegenda del Districte V».

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge del barri Xino de l'època, i el text:

JM Planes, «La llegenda del districte V», Imatges, 11/06/1930

ACTORS 1 i 2 (alternant-se):

«Són dos quarts de dotze, les voreres i la calçada, plenes de gent i d'escombraries, i de tant en tant, unes breus aparicions d'un sereno que sembla arrencat d'una felicitació de Nadal. Les cases i les persones participen del mateix aire de misèria i mai sabreu si la brutícia de les parets ve dels homes i les dones que s'hi arrepleguen, o viceversa. (...) A les onze del matí el barri «Xino» ofereix una animació bigarrada i colorida. Les voreres han estat convertides en mercat ambulant de tota mena de mercaderies. Els tipus més clàssics que heu vist a la vetlla els descobriu ara venent; l'un, barres de sabó; l'altre, elàstics i corbates; el de més enllà, patates i tomàquets... Aquelles velles horribles de la nit, ara, a la llum del sol,

s'expliquen molt més, i quan veieu llurs opulències evolucionar pesadament entre els coves de verdura, trobeu que l'atmosfera literària es va descolorint, descolorint... Ha estat una llàstima que fossin els literats els qui descobrissin el districte V. Fóra molt millor que l'hagués descobert la Comissió d'Higiene.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Articles, reportatges, cròniques, entrevius... Però també relats i obres de teatre. Volia convertir-me en un escriptor polifacètic. Vaig publicar alguns contes i segur que algun dia hauria escrit una novel·la... El que sí que vaig tenir temps d'enllestir van ser diverses obres de teatre, algunes de les quals es van estrenar al Novetats o al Romea. El teatre vivia aleshores un moment esplendorós, a Barcelona. Les estrenes del Josep Maria de Sagarra eren esdeveniments socials d'una popularitat incontestable. El teatre, a més, era una bona arma política al servei de la catalanitat.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Teatre i patriotisme», Mirador, 09/08/1934

ACTOR 1:

«Cal evitar que l'esbargiment o la mica del pa espiritual que representa el teatre de gran públic, la nostra gent hagi d'anar a cercar-lo en la literatura del senyor Muñoz Seca i Jardiel Poncela. No. La nova Catalunya ha d'estar present a tot arreu en les corporacions públiques, en el llibre, en el teatre, en les organitzacions esportives. Cal anar a la catalanització de tots els aspectes, de totes les activitats de la vida del país.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Entre l'any trenta i el trenta-tres, animat per l'amic Sagarra, vaig traduir i escriure un grapat d'obres. En vaig estrenar quatre. El debut, amb *L'home que s'havia de morir*, va ser prometedor, i els crítics van rebre amb cert entusiasme allò que jo

anomenava «una farsa fulletonesca». *Qui l'ha vist i qui el veu!*, en canvi, va causar una certa polèmica entre la crítica més conservadora, que la va tractar d'immoral perquè hi caricaturitzava alguns tipus socials. Un parell d'anys més tard va arribar al Romea *Un dinar fred* i, al cap d'un any, *Amor*, la més dramàtica de les que vaig estrenar.

L'home que s'havia de morir, que s'havia estrenat al Novetats, va fer parada a Manresa, i alguns amics, orgullosos dels meus èxits, en van parlar als diaris.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

Joan Baptista Claret, «Josep Maria Planes», El Dia, 07/06/1930

ACTOR 2:

«Aquí tots el coneixem. Qui més, qui menys, tots tenim el dret assegurat i garantit de tustar-li amicalment l'espatlla. Als uns, aquest dret els el dóna el fet d'haver anat a estudi junts, els altres haver-se passejat agafats del braç Born amunt i Born avall de les vuit a dos quarts de nou del vespre.

(...) Avui Josep Ma. Planes, serà una altra vegada entre nosaltres. Encara que tot sovint tinguem aquest goig, aquesta vegada una Companyia de prestigi ens portarà amb ell la seva primera obra teatral. Jo sé –i tots ho sabem— que donar el tracte i el nom de mestre a l'amic Planes, tanmateix, seria encara una cosa exagerada. Li falta per a això un gruix de mèrits o bé un pam de barba. Però sense arribar en aquest extrem –i ningú no diu que ben aviat no hi arribi— per les seves activitats literàries i per la manera que ha sabut reeixir es fa mereixedor d'un aplaudiment ben entusiasta en la representació d'aquesta nit que la Companyia amb encert ha volgut que fos en honor i homenatge al seu autor.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E4.

A la pantalla, el text: JM Planes, L'home que s'havia de morir, 1930

L'escena representa un salonet íntim, a casa de la Nelly. Mobles de bon gust. En general l'habitació té un aire de «garçonnière». Sobre la tauleta, un gramòfon de maleta, obert. Abans d'aixecar-se el teló, se sent el gramòfon que toca un tango.

L'escena està il·luminada per una làmpara amb un gran pàmpol, col·locada sobre una tauleta, que està situada davant de la que aguanta el gramòfon.

ACTE PRIMER - ESCENA 1

NELLY i de seguida MARQUÈS

(En acabar-se el disc, Nelly tomba la placa, dona corda i torna a engegar el gramòfon. Després, se'n va cap a la seva butaca, fent passos de tango)

MARQUÈS: *(Entrant per la porta del fons)* Hola!

NELLY: *(Amb indiferència)* Hola.

(Una pausa El Marquès s'asseu en una butaca, davant de Nelly)

M: Vols fer el favor de parar el gramòfon?

N: No.

M: Molt amable... Ja saps que els tangos em molesten.

N: Doncs a mi, no.

M: Bé, és igual. *(S'aixeca i atura el gramòfon)*

N: Què fas? Però... que et penses que ets l'amo?

M: No. Això m'ho pensava abans. Però encara m'agrada de guardar les apariències.

N: Guardar les apariències! Ara ho has dit. És l'únic que saps fer.

M: Que ja és saber fer alguna cosa. Et penses que és tan fàcil com això?

N: No sé, però és una ensarronada inútil. Al cap i a la fi, tothom se n'adona.

M: I ca! Les apariències són l'única cosa que no enganya.

N: Sí, creu-t'ho, explica-ho als criats, per exemple. Quantes mesades els devem?

M: No ho sé. La quantitat dels deutes és una cosa que no m'ha interessat mai.

N: Els haguessis de veure tot el sant dia, com jo, ja t'interessaria més. Em fan una cara!... A taula, quan em serveixen, sembla que tiren pa a les oques.. Quina falta de respecte.

M: És que tu no n'has sapigut mai, de fer-te respectar. No pots fer un pas, no pots dir una paraula, que no demostres de seguida que tot això, els vestits, la casa, el benestar, tot et ve gran.

N: Què vols dir amb això?

M: Vull dir que em sap greu de veure que tal estàs avui com el dia que et vaig treure del «Bataclan». Fa a la vora de quatre anys que estem junts i no t'ha servit de res. Sempre aquesta falta de gust, de distinció!... Et podies haver fixat una mica en mi, què diantre!

N: Ai, noi, que estàs carregat de romanços! Que potser volies una dona sàvia?

M: No, una dona sàvia, no. No sé si és l'ésser sàvies el que les fa tornar lletges, o l'ésser lletges el que les fa tornar sàvies, però el fet és que, pobretes, no són pas gens engrescadores. Jo voldria només que et facis càrrec de la teva situació; ja no ets una ballarina del «Bataclan», ets l'amiga d'un marquès.

N: D'un marquès! Ai, no em facis riure... (*canviant de to*) Et deus haver barallat amb la dona i ara vens aquí a fer-me pagar el mal humor... Què... que no vol esquitxar més? (*fent gest de diners*)

M: (*Posant-se les mans al cap*) Oh!...

N: Sí, és clar, això de fer de marquès com a única ocupació, és una feinada bastant mal pagada... Sobretot quan la que té els diners és la senyora Marquesa...

M: Calla, dona, calla! Una mica de discreció, per favor...

N: Vols que calli? Doncs, bé: tocaré el gramòfon.

M: No! Tampoc!

N: Quin home! No et deixa parlar, no et deixa tocar el gramòfon... Què vols que faci, doncs, per distreure'm? També m'has privat de rebre les meves amigues...

M: Però que no ho veus que són unes xicotes insuportables?

N: Ai, si fa o no fa diuen les mateixes ximpleries que les teves senyores de l'alta societat.

M: Sí, però les diuen amb una veu més alta, i això sempre és un inconvenient.

N: Vaja, prou: si has vingut aquí només per fer una esceena ja pots tocar el dos. No m'atabalis...

(*S'aixeca i posa una placa al gramòfon*)

M: Té dit que no, i prou!

(*S'aixeca i atura el gramòfon, que havia començat a tocar. Nelly i Marquès queden drets, cara a cara, i s'increpen*).

N: Tossut!

M: Ximpleta!

N: Poca-solta!

M: Ordinària!

(*Callen tots dos i queden drets uns instants mirant-se amb odi*)

S'enfosqueix E4 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Si en alguna cosa s'han posat d'acord els qui han parlat de la meua obra, tant la periodística o com la literària —si és que hi ha cap diferència!—, és en la meua tendència a fer servir l'humor i la ironia per posar al descobert grans veritats. Per això ningú no es va sorprendre quan es va saber que un servidor, *l'enfant terrible* de *Mirador*, seria el director de *El Be Negre*, un setmanari satíric que, ves per on, també volia assemblar-se a alguna publicació humorística francesa, barreja de desvergonyiment i intel·ligència, com *Le Canard Enchaîné*. El nom havia estat idea de l'amic Ventalló.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de Joaquim Ventalló, i el text:

Testimoni de Joaquim Ventalló, citat al llibre «El Be Negre i els seus homes», 1977, de Lluís Solà Dachs

ACTOR 2:

"Una vegada vaig dir que el dia que em vagués faria un periòdic com aquell i que es diria el Be Negre per allò de 'l un be negre amb potes rosses', que acostumem a dir quan no ens acabem de creure una cosa o quan es tracta d'un assumpte per fer-hi broma. Se'm va acudir aquest nom i el vaig comentar a alguns amics; algú el devia fer córrer perquè un dia em va venir a trobar en Josep Maria Planes i em va preguntar si em faria res que li poséssim aquest nom a un setmanari satíric que anaven a fer. Li vaig dir de seguida que no tenia pas registrat el nom i que ja ho podien fer quan volguessin".

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Amb en Llates i en Cabot vam entabanar algunes plomes esmolades perquè hi col·laboressin: en Sagarra, en Xammar, en Tísner... Com xalàvem, els diumenges a la nit, quan ens trobàvem a l'Ateneu per preparar el número que havia de sortir l'endemà!

No deixàvem res per verd. I tan aviat podíem destapar les vergonyes de l'alcalde republicà de Barcelona...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «La Humanitat i el Dr. Aiguader ens han descobert», El Be Negre, 18/10/1931

ACTRIU 3:

«Res! El doctor Aiguader i *La Humanitat* ens han descobert. Quan insinuen amb un delicat joc de matisos, que els qui fem *El Be Negre* som una colla de fills de l'hospici, de carteristes, de morfinòmans, de rebenta pisos, de xucladors de sang humana, de corruptors de menors (...), de fumadors d'opi, de cocaïnòmans, de catalèptics...

Quan el doctor Aiguader i *La Humanitat* afirmen tot això, no fan res més que suggerir un aspecte minúscul de la nostra densa i veritable personalitat.

Sí, senyor Aiguader, senyora *Humanitat*: Som molt més que tot això.

(...)

Un dels pocs defectes que no tenim és haver estat un dels alcaldes més ineptes, més banals i més ases que mai ha tingut Barcelona.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

...com tiràvem amb bala contra els lerrouxistes, atacàvem la jerarquia eclesiàstica, ridiculitzàvem els lligaires, denunciàvem el feixisme o criticàvem la impunitat amb què empraven la violència els anarquistes de la FAI...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Resposta a la Soli», El Be Negre, 20/05/1936

ACTRIU 3:

«...sempre que ens ha semblat bé escriure la nostra opinió sobre els anarquistes, els feixistes o els pistolers ho hem fet posant-hi el nostre nom a sota. Si tots els incendis, atracaments, crims i assassinats que s'han comès en aquests darrers anys

a Barcelona fossin signats d'una manera tan clara com els nostres articles, haurien estat evitades moltes confusions.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

L'any trenta vaig començar a escriure a *La Publicitat*, on les meves col·laboracions van esdevenir cada vegada més freqüents fins que, a partir de l'any trenta-cinc, signaria un «Comentari» cada dia a la portada. Abans, però, ja hi havia publicat un extens reportatge, format per vuit llargs articles: «Els gàngsters de Barcelona», amb el qual m'havia marcat l'objectiu d'investigar i de denunciar certes relacions entre els atracadors de Barcelona i les associacions anarquistes.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Els gàngsters de Barcelona. Un atracador vist de la vora», La Publicitat, 10/04/1934

ACTOR 1:

«Aquests contactes i aquestes relacions no volen pas dir que la CNT i la FAI no siguin altra cosa que unes associacions de bandolers. Afirmar això seria una falsedat i una infàmia. (...) No és veritat que la CNT i la FAI siguin unes associacions de gàngsters. En canvi, és veritat que els gàngsters han treballat per la FAI i la CNT.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

En aquell moment, animat per l'obsessió de destapar una veritat amb què la majoria de la gent d'esquerres se sentia incòmoda, no era conscient del jardí en què m'estava posant. I aquell abril del trenta-quatre hi tornava, article rere article, dia sí, dia també...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Els atracadors, al servei del comunismo libertario», La Publicitat, 05/04/1934

ACTOR 2:

«Ja fa temps que la font natural dels ingressos de la CNT –cotització directa dels obrers— ha disminuït en proporcions tan considerables, que les caixes de l'organització havien quedat pràcticament exhaustes. Per suplir aquesta falla del cotitzant, la FAI ha organitzat (···) els atracaments a gran escala. (···) Així trobem que Josep Palacios, al qual es considera el cap de la banda més important, és expresident del Sintercat de la Pell i tresorer del comitè Pro-presos. Un altre atracador conegudíssim, Josep Eroles (···), és l'home de la FAI que portà la direcció del recent conflicte del ram de l'Aigua.»

ACTOR 1:

«Sembla que en una reunió celebrada fa quatre o cinc dies pels gàngsters més notoris que actuen a Barcelona es va acordar, com a mesura de tàctica més adequada a les circumstàncies, la tornada als atemptats personals. Les víctimes serien, naturalment, persones de la policia o les que, per la seva especial situació, entrebanquen l'acció de l'anarquisme criminal.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

En el «Comentari» diari a la portada de *La Publicitat*, però, tractava molts altres temes i, de fet, tant podia articular un atac ferotge contra la Lliga, com alertava del perill feixista a Europa o, a pocs dies de les eleccions del 16 de febrer del trenta-sis, donava suport explícit al Front d'Esquerres.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de les cues per anar a votar l'any 36, i el text:

JM Planes, «Sense dubtar», La Publicitat, 30/01/1936

ACTRIU 1:

«...jo no tinc necessitat de rebre cap instrucció de Stalin per saber que, per damunt de tot, m'interessa la dignitat i la llibertat de Catalunya. No em calen ordres de Moscou per a posar tot el meu esforç en l'obra de reconquistar l'Estatut, per a treure de les presons els milers de catalans que sofreixen condemna. Per això votaré íntegra la candidatura del Front d'Esquerres, perquè sé que cap dels partits que el formen s'oposa a l'amnistia, a l'anul·lació de la llei del 2 de gener, a la restitució de l'autonomia. Jo votaré les Esquerres perquè sé que votar les Esquerres és votar pel Catalanisme.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

I, tot això, sense abandonar l'interès pel periodisme esportiu. El futbol, la boxa i el ciclisme em despertaven especial curiositat. Així, dos anys seguits, per encàrrec de *La Publi*, vaig seguir la volta a Catalunya per narrar-ne —a la meua manera, és clar!— el desenvolupament i les proeses del gran Marià Cañardo. Una manera com una altra de fer de «turista literari»...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, una imatge de la Volta a Catalunya, i el text:

JM Planes, «La Volta a Catalunya», La Publicitat, 01/06/1935

ACTRIU 2:

«Per no alarmar els lectors esportius de *La Publicitat*, cuito a notificar-los que, malgrat la meua presència en aquesta estiregassada festa major del ciclisme català, trobaran a les pàgines del nostre diari la informació tècnica de la gran prova. Aquesta informació tècnica serà bona, entre altres raons, perquè jo no me'n cuidaré gens ni mica.»

A la pantalla, una imatge de Marià Cañardo, i el text:

JM Planes, «Una etapa triomfal», La Publicitat, 09/06/1935

ACTRIU 1:

«Àdhuc corrent el risc de fer-nos pesats, volem insistir en el fet impressionant de la fabulosa popularitat de Cañardo. De l'Ebre al Pirineu, de Tàrrrega a Sant Feliu de Guíxols, un sol nom es repeteix, amb un leitmotiv inacabable: Cañardo, Cañardo. Avui, per tota la carretera de la Costa, apareixien grans rètols, els uns escrits a terra, els altres sobre la roca, pels quals es donava ànims al corredor. Aquest homenatge ininterromput, més commovedor com més unànime, acaba impressionant el més escèptic.»

A la pantalla, una altra imatge de la Volta, i el text:

JM Planes, «De la Pansa a Manlleu», La Publicitat, 14/06/1936

ACTOR 1:

«Els seguidors de la Volta formen com una mena de maçoneria, amb el seu llenguatge, el seu humor i les seves aficions pròpies. Hom parla de les llonganisses de Vic, de les noies de la Bisbal, de la Rambla de Figueres, del vi de Gandesà. Però difícilment és pronunciat un mot sobre els ciclistes. Entre els seguidors, el ciclista és molt poc considerat; i si m'ho permeteu us diré, amb franquesa que em surt del fons del cor, que hom té la sensació que la Volta a Catalunya és una organització d'una colla de trempats que van en cotxe i als quals no se sap ben bé per què segueix un núvol de gent que van en bicicleta.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

L'any 36, de fet, el director de *La Publi*, Carles Capdevila, em va enviar a cobrir la volta per tenir-me allunyat de Barcelona, on la meua integritat corria perill arran del que havia publicat després de l'assassinat dels germans Badia. Per uns quants dies, bé que em va servir...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «La Volta a Catalunya», La Publicitat, 01/06/1936

ACTOR 2:

«La realitat afecta molt poc a aquesta mena de maçoneria de ciclistes i de seguidors que, com una gran família pintoresca, es passeja durant vuit dies a través de tot Catalunya (···). Avui mateix ens han dit que a Barcelona hi havia una vaga del ram mercantil; faltariem a la veritat si diguéssim que aquesta notícia ens ha afectat massa. Ens fa l'efecte que les vagues, la política i totes aquelles coses que solen dur els diaris passen exactament a la lluna. Permeteu-nos que almenys fins diumenge puguem viure en aquest món a part.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

A finals d'abril, tres individus havien assassinat el responsable de la policia de la Generalitat, Miquel Badia, i el seu germà Josep, que en aquell moment l'acompanyava.

Des de les pàgines del *Be Negre* més d'un cop havíem fet escarni de Badia com a cap de les joventuts d'Estat Català. Però jo no suportava la violència. I encara menys la impunitat amb què l'exercien alguns anarquistes. Tothom sabia que havia estat cosa de la FAI, però ningú no s'atrevia a dir-ho. Tret del bon amic Tísner, des de *La Rambla*, i d'un servidor, és clar...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «El crim d'ahir», La Publicitat, 29/04/1936

ACTOR 1:

«El més natural és que els germans Badia hagin caigut víctimes de les bales dels professionals del pistolerisme que ja en altres ocasions havien provat de suprimir-los, dels que els han perseguit, fet parades i anunciat cent vegades l'acte de venjança que s'acaba de produir. Mentre no se'ns demostrï el contrari, hem de creure que a Miquel Badia l'han assassinat els que, des de fa dos anys, en públic i en privat, l'amenaçaven de mort.»

ACTOR 2:

«Val la pena que els catalans no ho oblidin: Badia no ha estat mort per cap dels errors polítics que hagi pogut cometre. Badia ha estat mort perquè en nom del Catalanisme i per servir el Catalanisme va plantar cara al focus criminal que des de sempre, davant la indiferència dels Governes espanyols, havia infectat la vida del nostre país.»

ACTOR 1:

«Està en joc la dignitat de la Catalunya autònoma. Si posem els feixistes fora de la llei, ¿com no hem de posar-hi aquest grup de criminals que des de fa tants anys no té altra missió que treballar per la destrucció i la ruïna de la nostra pàtria?»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

I a partir d'aquí tot es va complicar... Des de la *Soli* em reptaven. Em deien que llençava acusacions sense fonament i, amb un to amenaçant, em convidaven a dir noms. Però jo no m'acovardia...

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

JM Planes, «Resposta a la Soli», La Publicitat, 01/05/1936

ACTRIU 1:

«Soc un periodista que jutjo i comento els fets que l'actualitat m'ofereix. Soc un periodista que, potser cometo la imprudència de dir en veu alta el que el noranta per cent dels catalans diuen en veu baixa. Nombrosos amics se m'acostaren ahir per dir-me que aquesta franquesa em pot costar cara. Potser els que es donen per al·ludits pels meus articles sabran si aquest advertiment és fonamentat.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

I tant, que ho era, de fonamentat! El frec a frec va durar uns dies i aleshores va ser quan el Carles Capdevila em va enviar a cobrir la Volta a Catalunya, per tenir-me

lluny de Barcelona. Va ser llavors que vaig començar a prendre consciència del perill. Al Tísner va anar-lo a trobar, per amenaçar-lo, ni més ni menys que el sinistre Justo Bueno, un dels faieros a qui havien detingut i deixat en llibertat arran dels assassinats.

Però ni ell ni jo, malgrat les amenaces de *la Soli*, no vam callar i vam continuar denunciant el pistolerisme, tant el dels feixistes com el dels anarquistes.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text: JM Planes, «Que ningú no s'hi enganyi», La Publicitat, 05/07/1936

ACTRIU 2:

«¿Com és que les autoritats ho permeten? Perquè és evident, de tota evidència, que el terrorisme existeix a casa nostra perquè no hi ha hagut mai ningú que, des del poder, es proposés acabar-lo. (...) Si Barcelona està infectada de pistolers és perquè a tots plegats ens dona la gana que així sigui. (...) ¡No hi ha misteri, senyors! Tots sabem qui són els assassins, qui els manté, qui els ajuda, qui els organitza. ¿Per què, doncs, hem de tolerar que segueixin existint?»

A la pantalla, el text: JM Planes, «Amenaces de mort», La Publicitat, 09/07/1936

ACTRIU 1:

«No cal dir que mantinc fins a la darrera ratlla el que porto escrit fins ara. En resposta a tot això, la «Soli» diu que si no rectifico «m'obligaran a emmudir». Si no ho he entès malament, això és una amenaça de mort.»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

I entremig de tot això, va arribar la sublevació militar. Va començar la guerra i tot plegat es va precipitar.

El 19 de juliol de 1936, just 12 anys després d'aquell text en què parlava de la mort de Guimerà al diari *El Pla de Bages*, vaig publicar el meu últim article a *La Publicitat*.

S'enfosqueix E1 i s'il·lumina E2.

A la pantalla, el text: JM Planes, «Nit de vetlla», La Publicitat, 19/07/1936

ACTOR 1:

«A cinc mesos d'unes eleccions que donaren un triomf net, indiscutible, a les esquerres, a cinc mesos de la formació d'un Govern, representant autèntic de la legalitat republicana, uns militars, uns feixistes, (···), s'aixequen en armes contra la República. Són els defensors de l'«ordre», els defensors de l'ordre que, en un moment de follia, obren la resclosa de totes les exaltacions, de totes les violències.»

ACTOR 2:

«El qui en aquestes hores greus no estigui d'una manera decidida al costat de la Generalitat, és un traïdor. Un traïdor al qual li exigirem comptes.

Ara més que mai: Visca Catalunya! Visca la República!»

S'enfosqueix E2 i s'il·lumina E1.

PLANES:

Barcelona, i Catalunya, van frenar el feixisme, si més no al principi. Però aquells primers mesos de la guerra els escamots de la FAI —els mateixos que m'havien amenaçat de mort!— controlaven els carrers. La meua vida corria perill. Els havia tractat de pistolers, de gàngsters, d'assassins... Si se'ls presentava l'oportunitat de complir les seves amenaces, no la deixarien passar.

Vaig deixar, a contracor, la redacció de *La Publicitat* i em vaig haver d'amagar.

Primer, a Sant Mateu, però aviat vaig intuir que em localitzarien i, a primers d'agost, vaig tornar a Barcelona, de nou a la gola del llop. Els amics suggerien que la Lilian i jo marxéssim a París, però sense una corresponsalia de premsa que em permetés viure sense problemes econòmics no me n'hi volia anar.

Era un agost molt calorós. Em passava tot el dia tancat en aquell pis del carrer Muntaner que ens havia aconseguit la Mercè Devesa. M'hi ofegava. De tant en tant, amb l'excusa de fumar un cigarret, sortia a prendre l'aire al balcó. Algú em devia veure. No crec que em reconeguessin, però van deduir que m'amagava i potser es van pensar que era un capellà.

La tarda del 24 d'agost, una patrulla d'incontrolats van trucar a la porta.

No vaig poder fugir.

Van trobar-me el passaport i van saber qui era.

Al cap d'unes hores, em feien pujar a un vehicle i em duien a fer una passejada per la carretera de la Rabassada.

Fosc.

Se senten set trets en la foscor:

Pam, pam, pam, pam, pam, pam, pam!

S'il·lumina E2.

A la pantalla, el text:

Rafael Tasis, «Josep Maria Planes. Un home que no va fugir», La Publicitat, 25/08/1937

ACTRIU 1:

«Josep Maria Planes, l'home que no va fugir. Antifeixista convençut, lluitador de sempre a favor dels ideals més sagrats dels catalans, no tenia perquè fugir, ni trobava en la seva consciència un motiu suficient per a justificar una deserció que per prou costats li era proposada. Amb l'orgull enterc i decidit de la joventut, preferí esperar la mort en la trinxera de les seves conviccions liberals, i fou submergit per l'onada d'intolerància que l'amenaçava d'ofegar per sempre les llibertats que es creia defensar. Si l'arma que l'ocí l'hagués estalviat, Josep Maria Planes hauria posat la seva ploma al servei de Catalunya i de l'antifeixisme. (...) Al cap d'un any de la seva mort, la seva figura pren l'autèntic caràcter d'un lluitador antifeixista i d'un servent heroic de la intel·ligència.»

A la pantalla, el text:

Jordi Finestres, Josep Maria Planes. Set trets al periodisme a la Rabassada, Pòrtic, 2008

ACTRIU 1:

«La confusió d'aquell turbulent 1936, el llarg i cruent conflicte bèl·lic i els gairebé quaranta anys de dictadura franquista van afavorir la gestació de l'oblit col·lectiu

envers el millor periodista que ha donat la ciutat de Manresa, un dels més brillants i originals de Catalunya, i un ferm defensor de les llibertats i la democràcia.»

FOSC